

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ БАНКУ В УКРАЇНІ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті розглянуто сутність та необхідність управління активами банку, визначено основні методи управління ними. Проаналізовано ефективність активних операцій державного банку на основі найбільш розповсюдженого методу. Запропоновано дії та реформи, виконання яких дозволить зберегти стійкість банку та підвищить рівень управління активами.

Ключові слова: активи, управління, банк, ефективність, фінансова стійкість.

SEMENCHA I., RUDENKO V.
Oles Honchar Dnipro National University

SPECIFICS OF BANK'S ASSET MANAGEMENT IN UKRAINE AT THE POST CRISIS PERIOD

Unbalanced structure of assets today is one of the most pressing problems of commercial banks in Ukraine. So the purpose of the article is to analyze existing methods of assets management and choose one the most effective of them. In the article has been analyzed the modern system of asset management of Ukrainian commercial banks and identifies a lot of defects. The main of them is to use integrated approach of management for individual groups of bank assets. The essentiality of basic methods of asset management is disclosed and by one of them has been analyzed the effectiveness of active operations on the example of the state bank. Has been applied a forecasting in order to equalize the turnover of assets for the next three year. The analysis of active operations effectiveness showed that during 2014 - 2016 the efficiency of their use has been decreased. The lack of a coherent management system for active bank operations leads to an unstable financial position of commercial banks. Actions and reforms are proposed, implementation of which will allow maintaining the Bank's stability and increase the level of asset management.

Keywords: assets, management, bank, efficiency, financial stability.

Вступ. Активні операції складають істотну частину банківських операцій і в діяльності банків мають одне з первинних значень, оскільки є операціями, що формують доходи банків, а отже їхні активи. Структура і якість активів значною мірою визначають ліквідність і платоспроможність банку, а отже, його надійність.

Сучасні концепції управління активами у національній та зарубіжній практиці і теорії мають свої особливості. Зарубіжні теорії та інструментарій управління портфелем активів комерційних банків формувалися десятиліття і напрацьовано величезний досвід у цій сфері фінансових відносин комерційного банку та його позичальників [1]. Українські комерційні банки в цей час напрацьовують власний досвід управління прибутковістю і ризиком під час здійснення кредитно-позичкових операцій.

Одночасно з цим, характерною рисою сучасної банківської кризи в Україні є істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів у цілому. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, створює певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнює менеджмент банку, знижує довіру населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Наявність розбалансованої структури активів на сьогодні є однією з найактуальніших проблем комерційних банків України. А неякісне управління активними операціями та розбалансованість їх структури, частіше за все, призводять до від'ємного фінансового результату або незначного прибутку, що свідчить про його сумнівну фінансову надійність та конкурентоспроможність [2].

Таким чином, актуальним завданням на сучасному етапі постає аналіз існуючих методів управління банківськими активами та обрання найбільш адекватного з них, що і є метою даної статті.

Експериментальна частина. Як показує практика, що склалася в Україні, системі управління банківською діяльністю не вистачає достатнього використання наукової бази та стратегічних підходів, прийняття на себе корпоративної відповідальності, впровадження ринкової культури, орієнтації на розвиток кадрового потенціалу.

Детальніше розглянемо дерево проблем та основні напрями їх вирішення стосовно системи управління банківськими активними операціями (рис. 1).

Як бачимо, більшість українських банків дотримуються традиційного підходу в управлінні своїми активами: основну увагу концентрують на одиничних активах і окремих групах активів (в основному на кредитному портфелі та портфелі цінних паперів), що відповідає сучасному рівню розвитку вітчизняної банківської системи [3].

Крім того, основні недоліки у сучасній системі управління активами українських комерційних банків полягають у формальному використанні портфельного підходу при управлінні окремими групами

активів банку (позиками, цінними паперами). Цілісна система портфельного управління всіма активами в банках ще не склалася. Її формування та реалізація на практиці, на нашу думку, є одним з напрямів інноваційного розвитку банківського менеджменту в нашій країні. Внутрішньобанківські положення, регламенти та інструкції стосуються окремих груп активів, але не портфеля в цілому. Співробітники українських кредитних організацій концентрують увагу на управлінні окремими активами, не розуміючи, як новий виданий кредит або придбаний пакет цінних паперів позначиться на характеристиках всього портфеля [4].

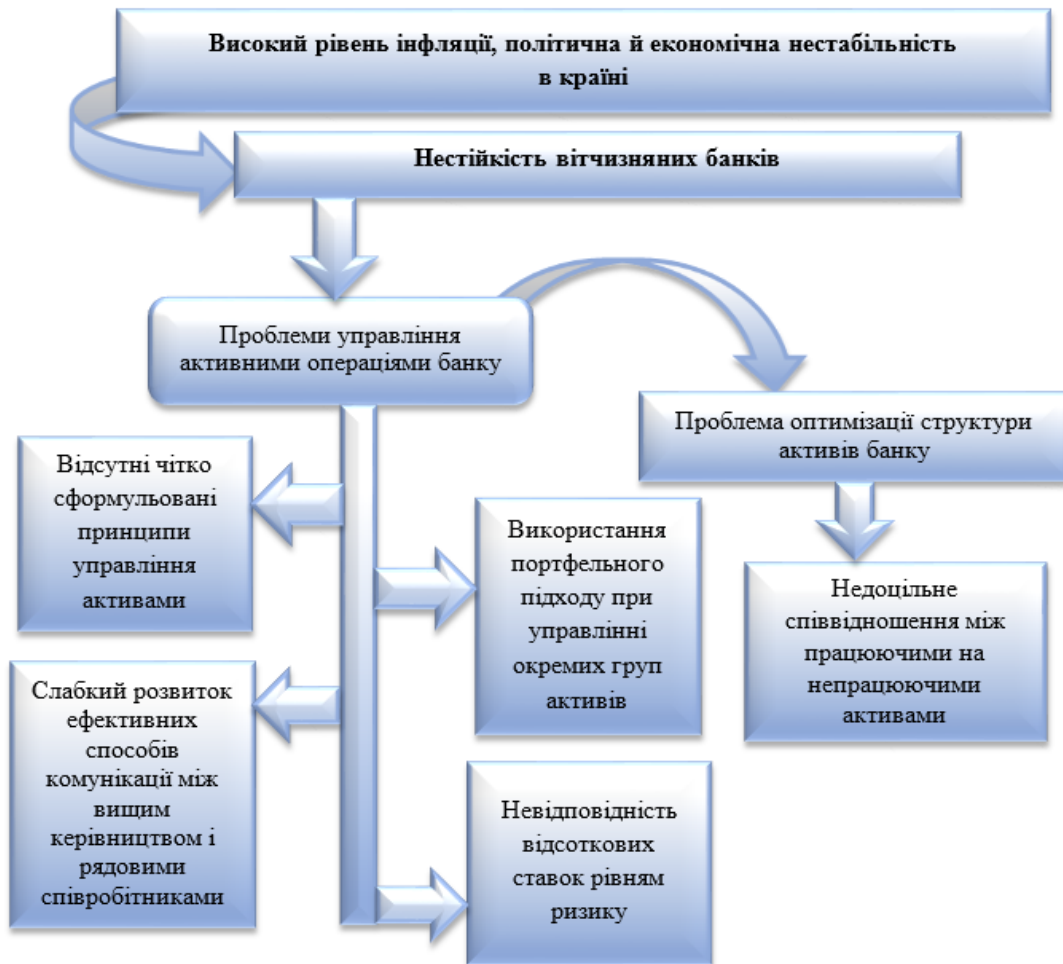

Рис. 1. Дерево проблем управління активними операціями банку (авторська розробка)

Ще однією особливістю системи управління банківськими активами в Україні є слабкий розвиток (а в більшості банків просто відсутність) ефективних способів комунікації між вищим керівництвом і рядовими співробітниками. У співробітників зацікавлених підрозділів і керівників середньої ланки відсутня інформація про комплексну стратегію банку в галузі управління активами (навіть, якщо така існує). Відсутність орієнтирів породжує неоднозначність і підвищує ймовірність помилок.

Розробка і реалізація вітчизняними банками цілісної концепції портфельного управління активами поряд з іншими заходами дозволить їм не тільки підвищити рівень власної конкурентоспроможності, а й створить умови для сталого та стабільного розвитку банківської системи та економіки країни у довгостроковій перспективі.

Немає однозначності і в методах управління активами банку.

Сьогодні у банківській практиці існує такі основні методи управління активами:

1. Метод розподілу загального фонду коштів. Абсолютно всі наявні ресурси з'єднуються в ОФС (загальні фонди коштів), потім розподіляються в різні групи активів залежно від поставлених цілей кредитної організації, а також принципів ліквідності. Мінус цього способу полягає в тому, що він не розглядає терміни і джерела надходження грошей, звідси ефективна робота банку цілком і повністю залежить від кваліфікації менеджменту. Даний метод застосовують, як правило, дрібні банки при стійкій ринковій ситуації.

2. Метод конверсії коштів або розподілу активів. Ліквідує мінуси першого способу. Джерела коштів залежно від зазначених термінів надходять в ті чи інші підрозділи банку, потім дані підрозділи самі

розподіляють ці джерела в відповідні активи. Плюси даного способу: формування доходів з урахуванням зміцнення ліквідності, здатна застосовуватися різним банком в будь-яких ринкових ситуаціях.

Мінуси перших двох методів полягають в тому, що вони акцентують увагу на ліквідності, а також допустимість вилучення вкладів, залишаючи на другому плані заявки на кредит.

3. Метод наукового управління. Управління активами завдяки науковим розробкам та аналізу операцій передбачає застосування найбільш складних моделей і новітнього математичного апарату для дослідження кореляції між різними статтями банківського балансу. Даний метод здатний надати чималу допомогу керівництву комерційного банку для прийняття тих чи інших рішень.

4. Метод визначення ефективності здійснення активних операцій. Оцінка рівня ефективності активних операцій ґрунтується на застосуванні методу коефіцієнтів, а саме: дохідність активів; показник віддачі активів; дохідність активів за рахунок кредитних операцій; оборотність активів; тривалість одного обороту активів [5].

Цей метод є на сьогодні найбільш розповсюдженим в операційному управлінні діяльністю банківських установ в Україні. Крім того, необхідність проведення комплексного цілісного дослідження доходності діяльності банків обумовлена й тими величезними збитками, від яких потерпають банки особливо в останні роки.

Отже, проілюструємо, яким чином банки застосовують останній метод оперативного управління станом активів на прикладі ПАТ «Державний ощадний банк України» (далі – Банк), адже він є державним системним банком, на базі якого можна прослідкувати всі загальні особливості управління активними операціями, що притаманні всім банкам України.

Показники ефективності активних операцій Банку за 2014–2016 рр., які необхідні для розрахунків, надані у табл. 1.

Слід відмітити, що дохідність активів, яка фактично є рентабельністю активів, хоч і мала негативну тенденцію до зниження впродовж всього досліджуваного періоду, проте значення показника залишилося в межах оптимального для банківської установи значення (12%). Керівництву банку слід тривожно поставитися до падіння значення даного показника, оскільки воно свідчить про зниження ефективності діяльності і необхідності реформування його напрямків діяльності з погляду підвищення прибутковості послуг, що надаються.

Щодо наступного досліджуваного показника – доходності активів за рахунок кредитних операцій, – то він характеризує внесок кредитних операцій в загальну дохідність активів. Зниження даного показника свідчить про високу частку кредитів в загальних активах.

Таблиця 1

Показники ефективності активних операцій Банку за 2014–2016 рр. [6]

Показник, тис. грн.	Рік		
	2014	2015	2016
Дохідність активів	0,137	0,146	0,122
Дохідність активів за рахунок кредитних операцій	0,052	0,047	0,038
Показник віддачі активів	0,152	0,165	0,144
Оборотність активів, оберти	0,137	0,146	0,122
Тривалість одного обороту активів, дні	2659	2507	2217

За результатами діяльності у 2014 році значення коефіцієнта віддачі активів становило 0,152, тобто від однієї гривні, вкладеної в дохідні активи, Банк отримував 0,15 грн доходу. Протягом наступного року відбулось збільшення кредитно-інвестиційної активності досліджуваного банку, проте темп приросту вкладень в дохідні активи перевищував темп приросту отримуваних доходів, що і призвело до зниження показника віддачі активів до рівня 0,144. Якщо протягом наступних періодів спостерігатиметься тенденція до зниження коефіцієнта віддачі, то це неминуче призведе банківську установу до значних фінансових труднощів і політику в галузі кредитно-інвестиційної діяльності доведеться докорінно змінювати.

Значення коефіцієнта оборотності протягом 2014–2016 років мало тенденцію до зниження від 0,137 оберти у 2014 році до 0,122 у 2016 році, що зумовлено як збільшенням періоду оформлення кредитів, зниженням платіжної дисципліни позичальників, так і зростанням кількості наданих довгострокових кредитів. Зниження швидкості говорить про погіршення використання наявних ресурсів.

Оборотність активів є основним показником ділової активності банківської установи. Чим швидше обертаються активи, тим більше прибутку отримає банківська установа, а відповідно й ефективніше вона працює. Збільшення кількості оборотів, що здійснюються активами, є позитивним явищем. Зростання цього коефіцієнта не тільки позитивно відбивається на підвищенні ефективності роботи банківської установи, а й підвищує його ліквідність та сприяє вивільненню ресурсів з обороту.

Для створення цілісної картини економічного аналізу визначимо прогнозовані значення швидкості обертання активів на кінець 2017, 2018 та 2019 років методом вирівнювання згідно даних табл. 1. Результати прогнозування подано на рис. 2.

Проведений поліноміальний прогноз коефіцієнта оборотності активів є достовірним тому, що значення коефіцієнта детермінації цієї залежності дорівнює одиниці. Але прогноз за поліноміальною лінією тренду є незадовільним для банку, так як оборотність в цьому випадку становитиме від'ємне значення.

Детальніше розглянемо лінійний прогноз швидкості обертання активів на 2017, 2018 та 2019 роки (див. рис. 2), адже значення прогнозу є більш задовільним для банку, а значення коефіцієнта детермінації найближче до одиниці.

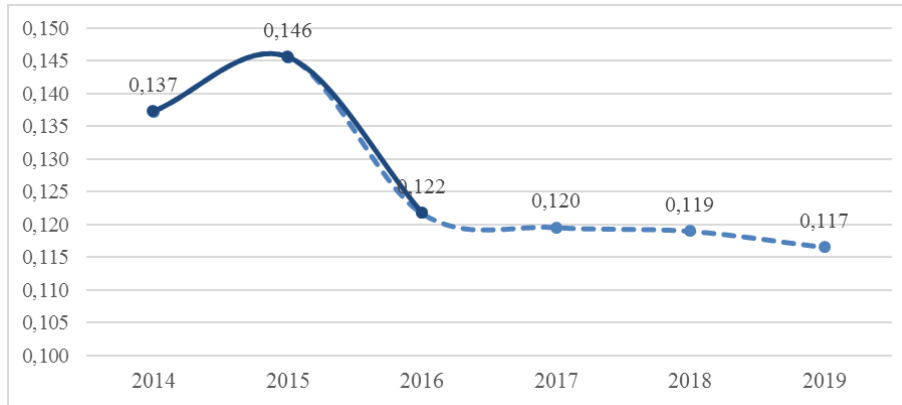

Рис. 2. Прогнозування та вирівнювання коефіцієнта оборотності активів Банку

Поетапно розглянемо прогнозування оборотності активів на кожен рік окремо. Прогнозований рівень коефіцієнта оборотності активів на 2017 рік становитиме:

$$K_{об\ 2017} = -0,0077 \cdot 4 + 0,1504 = 0,120 \text{ (оберти)}$$

Отже, у 2017 році прогнозується зростання коефіцієнта оборотності активів до рівня 0,120 оберти.

З урахуванням прогнозу на кінець 2017 року, розрахуємо прогнозне значення оборотності активів на наступний 2018 рік. Зауважимо, що у даному випадку використовується прогноз для вирівнювання оборотності активів, тобто найбільш позитивний варіант, але який одночасно задовольняє умову, що коефіцієнт детермінації наближається до одиниці.

$$K_{об\ 2018} = 0,143 \cdot 5^{-0,114} = 0,119 \text{ (оберти)}$$

Тобто, на кінець 2018 року прогнозне значення коефіцієнта оборотності активів становитиме 0,119 оберти. Розрахуємо прогнозне значення даного коефіцієнта з урахуванням прогнозу на попередні роки.

$$K_{об\ 2018} = 0,143 \cdot 6^{-0,114} = 0,117 \text{ (оберти)}$$

Отже, з урахуванням всіх умов, прогнозне значення на три наступні роки є не дуже задовільним, порівнюючи з попередніми роками.

Слід зазначити, що прогнозу повністю довіряти не варто, оскільки отримане значення можна спостерігати за відсутності кардинальних змін в управлінні активами. Але банк може досягти більш позитивної динаміки (рис. 3) за умови значного збільшення доходів банківською установи при скороченні обсягів коштів, спрямованої на здійснення банківської діяльності.

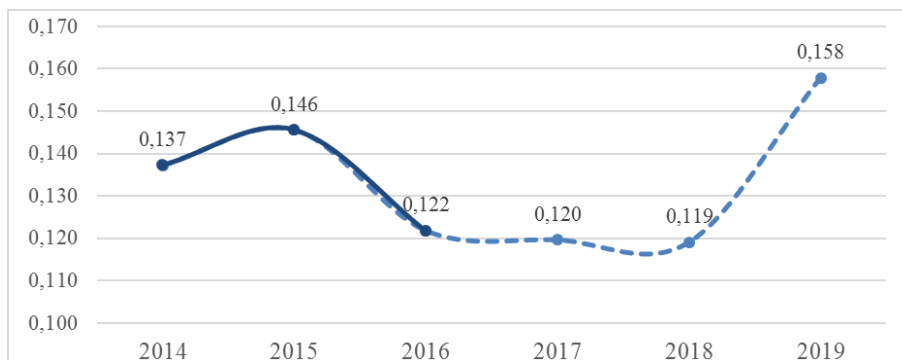

Рис. 3. Прогнозування коефіцієнта оборотності активів за умови значних змін

Отже, аналіз ефективності активних операцій показав, що протягом 2014–2016 років мало місце зниження ефективності їх використання, що підтверджено тенденцією до зменшення показника доходності як сукупних активів, так і за рахунок кредитних операцій, віддачі активів та їх оборотності.

На сучасному етапі в банку запроваджено стратегію розвитку, згідно з якою закріплено намір можливої часткової приватизації банку протягом двох років. Це є одним з ключових елементів реформ, що підвищить прозорість, зміцнить комерційні принципи управління, відносно посилення орієнтації на прибуток та максимізації акціонерної вартості.

Починаючи з важкого для банку 2014 року, відбулася значна кількість змін, які мали позитивний характер, а саме: розробка стратегії розвитку, приведення фінансової звітності та ризик-політики у відповідність з міжнародними стандартами, робота з проблемними активами та багато іншого.

Економічна криза, яка почалася в Україні не так давно, нанесла значний відбиток на діяльності українських банків. В результаті чого більше половини кредитного портфеля банківської системи за рік перетворилися на проблемні або безнадійні активи. Зв'язок очевидний: проблемні активи — резерви — докапіталізація. Тому, для підтримки стабільності Банку держава як акціонер зробила те, що була зобов'язана, — докапіталізувала банк. Лише у 2014 році після анексії Криму, через втрату контролю великої території, банк зазнав значних збитків у розмірі 12 млрд грн і мусив їх компенсувати, сформувавши під втрачені на півострові активи резерви в повному обсязі. Пов'язані з Кримом збитки доводиться покривати й тепер, оскільки більшу частину кримських активів Банку було номіновано в доларах і євро. У результаті курсова різниця, що виникає при девальвації, призводить до необхідності нового доформування резервів. Так, із 8 млрд грн торішнього приросту наших негативно класифікованих активів 2 млрд, тобто рівно чверть, "з'явилися" лише через необхідність зробити курсову переоцінку кримського портфеля. І в разі нової зміни курсу в банку знову виникне така ж історія.

Зазначимо основні реформи та дії менеджменту банку для збереження та підвищення стійкості банку, що дозволить більш ефективно управляти його активами:

- створення резервів під втрачені активи банку;
- судовий позов до РФ для отримання компенсації від втрат банком значної частини активів, що пов'язані з анексією Криму;
- розробка та запровадження стратегії розвитку банку;
- докапіталізація банку;
- проведення робіт із проблемними активами;
- приведення фінансової звітності у відповідність міжнародним стандартам.

Висновки. В результаті проведеного дослідження стану управління активами банку в сучасних фінансово-економічних умовах дає змогу зробити низку висновків.

По-перше, відсутність злагодженої системи управління активними операціями банку і, як наслідок, недоцільне співвідношення частки працюючих та непрацюючих в структурі активів, призводить до нестійкого фінансового стану комерційних банків і, навіть, до банкрутства багатьох з них. Впровадження комплексу заходів, спрямованих на удосконалення поточної структури активів, що ґрунтуються на використанні сучасного математичного інструментарію та новітніх комп'ютерних технологіях, на нашу думку, вирішить проблему неякісного управління активами банків.

По-друге, управління активами комерційного банку повинно бути спрямовано на розміщення ресурсів в максимально дохідні активи, що володіють необхідним рівнем ліквідності і мають обмежений рівень ризику. При цьому, керівництво банку повинно прагнути до того, щоб максимізувати поточну вартість активів, а також оптимізації фінансових результатів.

По-третє, основними завданнями для підвищення ефективності управління активами Банку на сучасному етапі має бути управління короткостроковою та довгостроковою ліквідністю банку; підтримка і підвищення рентабельності банку; управління достатністю та структурою капіталу, витратами банку, якістю активів; стабілізація або збільшення ринкової вартості банку.

Література

1. Волошин І. Оптимальне управління роздрібним кредитуванням банку / І. Волошин // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 5. – С. 22–27.
2. Шварц О. В. Управління активами і пасивами банку як фактор забезпечення фінансової стійкості банку / О. В. Шварц // Фінансовий простір. – 2015. – № 2 (18). – С. 145–149.
3. Литвинюк О. В. Методичні підходи до визначення основних етапів розвитку процесів управління активами та пасивами банківських установ України / О. В. Литвинюк // «Young Scientist». – 2014. – № 7 (10). – С. 41–44.
4. Литвинюк О. В. Необхідність формування сучасного механізму управління активами та пасивами банківських установ / О. В. Литвинюк // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1 (1). – С. 226–229.
5. Литвинюк О. В. Методичні підходи до визначення основних етапів розвитку процесів управління активами та пасивами банківських установ України / О. В. Литвинюк // «Young Scientist». – 2014. – № 7 (10). – С. 41–44.
6. Офіційний сайт ПАТ «Державний ощадний банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oshadbank.ua/>

Надійшла: 21.09.2017; рецензент: д. е. н., доц. Грабчук О.М.